

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Снагощенко Валентина Володимирівна

УДК 371.13:93/94]: 069.12

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ
ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Кукса Володимир Олександрович,
Сумський державний педагогічний університет імені
А.С.Макаренка,
доцент кафедри фізичної реабілітації.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дем'янчук Олександр Никанорович,
Луцький інститут розвитку людини
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини “Україна”
проректор з науково-методичної роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Белофастова Таїсія Юрїївна,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
доцент кафедри реклами
та зв'язків з громадськістю.

Захист відбудеться «15» квітня 2010 року о 14 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Воровського 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розісланий ____ березня 2010 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Сорока

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Глибокі соціальні, духовні, економічні зрушення, що відбуваються на початку XXI століття в Україні, суттєво змінюють вимоги до рівня професіоналізму, інтелектуальних, соціокультурних, моральних якостей вчителя, а отже, є нагальна потреба в змінах щодо професійної підготовки майбутнього вчителя. У Державній програмі “Вчитель” зазначено, що саме через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки, збереження і примноження культурної спадщини. Основні концептуальні положення щодо напрямів удосконалення та розвитку вищої педагогічної освіти закладено у законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти, Концепції Державної програми розвитку освіти в Україні на 2006-2010 рр., Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів.

Особливу місію в цьому процесі виконують учителі історії, діяльність яких пов’язана із відродженням вітчизняної історії та культури, формуванням історичної свідомості, національних і загальнолюдських цінностей. Специфіка змістового аспекту професійної діяльності вчителя історії потребує залучення якісно нових ресурсів у процесі його фахової підготовки. Одним з таких ресурсів є використання музейних засобів як скарбниці моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій предків. Музей – це унікальний, насичений високою силою інформаційної і емоційної взаємодії простір, побудований на принципах діалогу розділених у часі і просторі культур. Завдяки своїм сутнісним рисам він має виняткові можливості впливу на особистість, формування її світогляду та духовності. Знані педагоги минулого Б. Грінченко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, визначаючи чинники позитивного впливу на процес професійної підготовки майбутнього вчителя, наголошували на тому, що духовність є не лише важливою складовою особистості вчителя, але й найвищою цінністю.

Сучасні дослідження педагогічно-музеєзнавчої літератури свідчать про те, що музеї позитивно впливають на якість освіти (Т. Белофастова, Л. Данилова, В. Дукельський, І. Калиниченко, О. Карпенко, Ю. Ключко, Ю. Омельченко, Ю. Павленко, Н. Пусепліна, І. Самсакова, Б. Столяров, М. Юхневич). При цьому музеї педагогічних вищих навчальних закладів як додатковий ресурс професійної підготовки майбутнього вчителя є духовно-інтелектуальним компонентом освітнього середовища, яке наповнюють архівні матеріали, автентичні речі, аудіовізуальні засоби тощо. Невипадково метод особливих “музейних” уроків визнаний експертами Ради Європи як один із основних методів викладання історичних дисциплін у середній школі, а екскурсії в музей розцінюються як діалогічна форма історико-культурної освіти. Проте використання музейної педагогіки у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя розглядалося переважно в практиці підготовки фахівців естетично-художнього напрямку (Н. Ломова, Б. Столяров). Окремі питання впливу музейної педагогіки на професійну підготовку студентів досліджували вчені-музеологи Г. Вішина, М. Гнедовський, О. Караманов, М. Нагорський, А. Новоселова, Л. Ордуханян, Ю. Павленко, Н. Пусепліна, С. Пшенична, С. Троянська. Питання професійної

орієнтації в музейно-освітньому середовищі вивчали М. Заїрова, Ю. Зиткіна, додаткової освіти через музейну педагогіку – Г. Вішина, Т. Зіміна.

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя закладено у працях В. Андрущенко, В. Бондаря, М. Боритка, С. Гончаренка, Г. Гребенюка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, Г. Драйдена, О. Дубасенюк, В. Мижерикова, О. Навроцького, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, В. Орлова, В. Полонського, Є. Рапацевича, Г. Щедровицького, М. Ярмаченка. Ефективні педагогічні технології аналізуються у працях українських та російських вчених А. Алексюка, В. Безпалька, О. Мещанінова, Б. Мисикова, С. Сисоевої, Н. Яковлевої. Питання професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах досліджували В. Кукса, С. Мартиненко, О. Олексюк, Л. Хоружа. Окремі аспекти підготовки майбутнього вчителя історії розглядаються в працях Е. Андерсена, К. Баханова, А. Булди, П. Вербицької, О. Караманова, Р. Костенко, О. Пометун, В. Мисана, О. Салати, А. Соколова, Л. Тисько та ін. Необхідність опанування майбутніми вчителями історико-педагогічних, педагогічно-краєзнавчих знань обґрунтована у сучасних наукових розвідках О. Дем'янчука, М. Левківського, В. Обозного, Н. Рудницької, А. Сбруєвої, Л. Скрипкіної.

Поліфункціональна, багатоаспектна діяльність вчителя історії за своїм змістовим, процесуальним наповненням передбачає обов'язкове використання культурно-історичної спадщини. Адже на нього покладена місія сприяння формуванню у молодій людини історичної свідомості, почуття національної гордості за культуру, традиції, звичаї, прагнення до збереження історичної пам'яті про минуле. Загальновизнано, що рівень цивілізованості будь-якого народу багато в чому детермінується його здатністю пам'ятати свою історію, берегти і послідовно збагачувати національно-культурні традиції, виховувати підростаюче покоління на кращих зразках культурно-історичної спадщини. Незважаючи на те, що в педагогіці вищої школи накопичений значний досвід з підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності, аспект підготовки його засобами музейної педагогіки залишається недостатньо вивченим.

Дослідження останніх років, узагальнення наукових джерел та практичний досвід професійної підготовки майбутнього вчителя історії дали змогу виявити низку *суперечностей* у теорії та методиці професійної освіти, зокрема між:

- рівнем світового використання музейної педагогіки в освітньому процесі і незатребуваністю її українським соціумом;
- історичним досвідом використання університетських музеїв у професійній підготовці фахівців і сформованістю музейно-освітніх традицій у сучасних вищих навчальних закладах;
- соціально зумовленою необхідністю вирішення музеями освітніх завдань і відсутністю системи професійної підготовки майбутнього вчителя засобами музейної педагогіки;
- необхідністю підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя історії і браком відповідного науково-методичного забезпечення означеного процесу засобами музейної педагогіки.

Актуальність досліджуваної проблеми, її теоретична і практична значущість та виявлені нами суперечності зумовили вибір теми дослідження – **“Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка як складову наукового дослідження з теми “Формування професійної майстерності в умовах європейської інтеграції” (державний реєстраційний № 0106U005409).

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 12 від 29.06.2007 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 25.11. 2008 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити наукові засади ефективного використання засобів музейної педагогіки у професійній підготовці майбутнього вчителя історії.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Провести ретроспективний аналіз розвитку вітчизняної музейної педагогіки.
2. Вивчити досвід освітньої діяльності університетських музеїв у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.
3. Визначити особливості підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки.
4. Виявити критерії, показники й рівні професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки.
5. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя історії.

Предмет дослідження – застосування засобів музейної педагогіки у професійній підготовці майбутнього вчителя історії.

Теоретико-методологічною основою дослідження є сучасні загальнофілософські підходи до обґрунтування змісту освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Краєвський, В. Кремень, Г. Драйден, В. Огнев'юк, Г. Щедровицький); основні положення теорії педагогічних систем (А. Ківерялг, Н. Кузьміна, Н. Сидорчук); концептуальні засади професійної педагогіки (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, М. Пряжников, В. Огнев'юк, С. Сисоева); культурно-духовні аспекти освіти й музейної діяльності (М. Бахтін, В. Біблер, Г. Бутіков, Л. Велика, В. Вербець, М. Каган, М. Нагорський, С. Троянська, М. Федоров); сутність музейної педагогіки у вищих навчальних закладах (Н. Будюкіна, М. Бурликіна, Г. Бучківська, Н. Головізіна, І. Калиниченко, О. Караманов, О. Класова, Г. Уїллемсон, В. Ходецький); концептуальні положення музейно-педагогічної діяльності (Т. Белофастова, О. Ванслова, Л. Ванюшкіна, М. Гнедовський, А. Зеленко, І. Косова, А. Ліхтварк, Г. Ломунова, О. Медведєва, М. Новоруський, Б. Столяров, Л. Шляхтіна, М. Федоров, К. Фолль, М. Юхневич); теоретичні засади музеєзнавства – загального (М. Бондар, Й. Бенеш (J. Beneš), Ф. Вайдачер (F. Waidacher), А. Грегорова (A. Gregorova), І. Довжук, К. Левикін,

Р. Маньковська, Г. Мезенцева, І. Пантелейчук, А. Разгон, М. Рутинський, Г. Скрипник, В. Хербст, Ф. Шміт, Т. Юренєва), педагогічного (Л. Данилова, С. Мелик-Нубаров, Ю. Омельченко, Ю. Ярошенко, К. Патцвал (K. Patzwall), К. Шрайнер (K. Schreiner)), шкільного (І. Вєрба, М. Заїрова, І. Ласкій, Ю. Омельченко, А. Сейненський, О. Юрчук); комунікативні аспекти діяльності музеїв (М. Гнєдовський, С. Пшенична, Т. Калугіна, Д. Камерон (D. Cameron), Н. Нікішин, С. Скривен (S. Screven), К. Хадсон (K. Hadson)); психологія професійно-педагогічної діяльності (Л. Виготський, Л. Гайда, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, В. Москаленко, Б. Паригін, І. Піддубний).

Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети дослідження було використано комплекс **методів**:

– *теоретичні*: аналіз, синтез (для проведення ретроспективного аналізу музейної педагогіки, вивчення праць вітчизняних і зарубіжних науковців; для теоретичного осмислення досвіду освітньої діяльності університетських музеїв, державних документів з питань розвитку професійної освіти та психолого-педагогічної, музеєзнавчої літератури, навчальних планів, програм із професійної підготовки майбутнього вчителя історії), узагальнення (для визначення понятійного апарату, систематизації матеріалів експерименту, формування концептуальних положень та висновків дослідження), моделювання (з метою теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки);

– *емпіричні*: діагностичні (педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, тестування, бесіди, аналіз результатів практичної діяльності студентів, експертні оцінки) – для визначення стану та рівнів професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки; прогностичні для визначення оптимальних педагогічних умов; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності розробленої моделі;

– *методи математичної статистики* – з метою аналізу результатів проведеного дослідження та забезпечення вірогідності і надійності кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Організація дослідження. Дослідження проводилося в три етапи протягом 1999 – 2009 років.

На *теоретико-пошуковому етапі* (1999-2002 рр.) – визначено проблему дослідження, проаналізовано психолого-педагогічну, історичну, науково-методичну, спеціальну літературу; вивчено досвід педагогічної діяльності вчителів, викладачів історичних факультетів вищих навчальних закладів щодо використання засобів музейної педагогіки в професійній підготовці студентів; обґрунтовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, уточнено базові поняття.

На *експериментальному етапі* (2002-2007 рр.) – проведено констатувальний експеримент та узагальнено фактичний матеріал дослідження; виявлено критерії, показники та рівні професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки; розроблено структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії; проведено формувальний експеримент для перевірки дієвості зазначеної моделі.

На *узагальнювальному етапі* (2008-2009 рр.) – здійснено обробку, аналіз і

узагальнення здобутих у процесі формувального експерименту результатів; сформульовано загальні висновки дослідження та рекомендації щодо професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки; впроваджено результати дослідження в навчальний процес вищих навчальних закладів та визначено перспективи подальших наукових пошуків у сфері досліджуваної проблеми.

Експериментальна база дослідження: Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. Програмою експерименту було охоплено в цілому на різних етапах дослідження 587 студентів історичних факультетів і 135 викладачів вищих навчальних закладів, учителів загальноосвітніх шкіл.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження:

– *вперше* визначено наукові засади та педагогічні умови професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки та встановлено послідовність їх застосування на різних етапах фахової підготовки; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, системоутворюючими компонентами якої є засоби музейної педагогіки та педагогічні умови процесу фахової підготовки; визначено критерії, показники та рівні (адаптивний, репродуктивний, творчий) професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки; обґрунтовано поетапність зазначеної підготовки; доповнено принципи професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки принципом *систематичності*, що полягає у планомірній роботі музею зі студентами, у співпраці музею і вищого навчального закладу на всіх етапах навчання та *грунтовності* який реалізується завдяки спостереженню музейних предметів в реальних умовах їх побутування, що сприяє формуванню відповідного емоційно-чуттєвого досвіду; здійснено порівняльний аналіз діяльності культурно-освітнього та університетського музеїв на основі їх функціональної спрямованості;

– *уточнено* сутність дефініцій “музейна педагогіка”, “засоби музейної педагогіки”, періодизацію розвитку музейної педагогіки як освітнього ресурсу; класифікацію засобів музейної педагогіки;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у новій інтерпретації базових курсів “Основи історичного музезнавства”, “Методика викладання історії”, які адаптовані до умов професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки; розробці авторського спецкурсу “Історія світових музеїв”. Матеріали дослідження мають практичну цінність для вдосконалення професійної підготовки учителів історії, керівників музеїв освітніх установ; модернізації роботи музеїв навчальних закладів; слугувати основою для розробки навчальних програм, підручників, посібників, науково-методичних та інформаційних матеріалів; концепції державної політики щодо музеїв навчальних закладів.

Основні результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в практику навчально-виховної діяльності Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 282 від 27.02.2009 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (довідка № 1067-40/03 від 30.10.2009 р.), Курського державного університету РФ (довідка № 1125 від 5.10.2009 р.), Лебединського педагогічного училища імені А. С. Макаренка (довідка № 716 від 18.11.2009 р.); Всеукраїнської Асоціації викладачів історії та суспільних дисциплін “Нова Доба” (довідка № 1175 від 02.12.2009 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його основних положень; використанням комплексу методів, адекватних меті та завданням дослідження; репрезентативністю вибірки досліджуваних та отриманих експериментальних даних; застосуванням методів математичної статистики.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у процесі експериментальної роботи. Основні положення та результати доповідалися на науково-практичних семінарах та конференціях: міжнародних – “Проблема розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства в закладах освіти” (Переяслав-Хмельницький, 2003); “Краєзнавство і учитель”, (м. Харків, 2006, 2007, 2008, 2009), “Можливості громадянської та історичної освіти у формуванні соціально відповідальної позиції молоді” (Київ, 2008), “Освітні інновації: філософія, педагогіка, психологія” (Суми, 2009); “Актуальні проблеми методики викладання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах” (Харків, 2009); Всеросійській – “Професійна підготовка спеціаліста: проблеми, перспективи, тенденції” (Курськ, 2006); обласних (Суми, 2001; 2003; 2005; 2007); Сумській обласній науково-практичній конференції “Управління освітою в регіоні: пошуки оптимальних шляхів” (Суми, 2003), науковій історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 60-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників (Суми, 2004), а також обласних науково-практичних семінарах, щорічних підсумкових звітних наукових конференціях викладачів Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Суми, 1988 – 2008 рр.).

Публікації. Основні результати дисертації відображено у 22 одноосібних працях, з них – 12 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (329 найменувань, з них 14 – іноземними мовами). Повний обсяг дисертації становить 267 сторінок, з них 215 сторінок займає основний текст, 52 сторінки – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, теоретико-методологічні основи, сформульовано гіпотезу дослідження, визначено методи, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а також наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику.

У першому розділі – “**Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки**” – здійснено аналіз

філософської, культурологічної, музеєзнавчої, історичної і психолого-педагогічної літератури з проблем використання музею з метою професійної підготовки фахівців, проведено ретроспективний аналіз становлення та розвитку музею як компонента освітнього середовища, систематизовано категорійний апарат дослідження, визначено сутність та особливості професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки. З'ясовано, що перші спроби створення музею з освітньою метою датовані I ст. до н.е. Проте прецедент використання музейних зібрань у навчальному процесі та дослідницькій діяльності припадає на початок XVII ст., коли в університетах з'явилися перші музейні колекції наукового характеру, що були спрямовані, насамперед, на професійну підготовку студентів. Аналіз генези освітньої діяльності університетських музеїв у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців засвідчив, що зазначені музеї від початку їх створення виконували роль унікального професійно-освітнього центру: наукові колекції поглиблювали знання студентів у певній галузі знань, сприяли пробудженню інтересу до історичного минулого, свідчили про багатоманітність світу і відкривали перспективи для його дослідження за допомогою музейних експонатів. У роботі висвітлено особливості діяльності університетських музеїв.

Якісні зміни в суспільстві, пов'язані з його історичним розвитком, відображаються у музейно-освітній діяльності. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про взаємозв'язок між освітою та музеєм, що зумовлює виникнення музейної педагогіки. Аналіз еволюційного шляху музейно-освітньої діяльності дозволив уточнити та обґрунтувати *етапи розвитку вітчизняної музейної педагогіки*. На підставі вивчення історичної, науково-педагогічної, музеєзнавчої, культурологічної літератури (М. Бурликіна, Л. Данилова, О. Крук, Р. Маньковська, Г. Мезенцева, Ю. Омельченко, Г. Скрипник, С. Сотникова, Б. Столяров, М. Юхневич та ін.) умовно виділено шість етапів, в основі яких лежить процес конвергенції, взаємозбагачення, взаємодоповнення педагогіки змістом музейної культури, педагогізації музейного простору. *Перший етап* – просвітницький, II пол. XVIII ст. (до встановлення зв'язків музею і освіти); *другий етап* – освітньо-просвітницький, I пол. XIX ст. (встановлення зв'язків музею і освіти); *третій етап* – освітньо-виховний, II пол. XIX – поч. 20-х рр. XX ст. (розвиток музею та освіти, виникнення педагогічних музеїв, музейно-педагогічних центрів); *четвертий етап* – політико-просвітницький, II пол. 20-х рр. – кін. 1950-х рр. (зміна освітньої парадигми, заідеологізованість музейної діяльності); *п'ятий етап* – суспільно-політичний, 60-80-ті рр. XX ст. (взаємодія музею, освіти, педагогіки); *шостий етап* – комунікативний, 90-ті рр. XX ст. – XXI ст. (розвиток музейної педагогіки, використання активних та інтерактивних методів).

Сутнісні риси кожного етапу обумовлені конкретними історичними умовами, культурно-просвітницькими та ідеологічними установками держави, а також реалізацією пануючої освітньої парадигми. Кожен з виділених етапів генези вітчизняної музейної педагогіки окрім особливостей свого розвитку, має тією чи іншою мірою спільне: реалізація просвітницького, культурологічного та аксіологічного підходів, пріоритет інформативної функції, домінування екскурсії як організаційної форми діяльності, зародження і розвиток педагогіки співробітництва музеїв з освітніми закладами.

У результаті дослідження процесу розвитку вітчизняної та зарубіжної музейної педагогіки, було зроблено висновок про те, що поняття “музейна педагогіка” еволюціонувало від її розуміння як певного виду педагогічної діяльності в роботі з відвідувачами, в основному зі школярами, до інституювання наукової дисципліни і навчального предмета. Дослідження Г. Бутікова, Г. Вішиної, О. Караманова, Ю. Павленко, О. Прасолової, Н. Пусепліної підтвердили, що музейна педагогіка репрезентує один із перспективних напрямів сучасної педагогіки вищої школи. Музейно-педагогічний підхід сприяє поповненню історичних знань, розвиває навички історичного мислення. Музейні предмети й специфічні методи впливають на формування наукового світогляду молодшої людини, професійне самовизначення, самовиховання, саморозвиток, духовне збагачення й раціональне використання дозвілля.

Теоретичний аналіз філософської і психолого-педагогічної літератури дозволив уточнити сутність поняття “музейна педагогіка”. У нашому розумінні “музейна педагогіка” – це наукова дисципліна, що інтегрує знання з музеєзнавства, педагогіки, психології, яка вивчає історію освітньої діяльності музею, вплив музейних форм комунікації на аудиторію, використовує музейно-освітнє середовище з метою розробки і впровадження нових методик, музейно-педагогічних програм у практичну діяльність.

Дослідження сучасної педагогічної літератури та емпіричний досвід дозволили визначити варіативність та педагогічні умови використання музеїв педагогічних вищих навчальних закладів у професійній підготовці студентів. Системний погляд на ресурсний потенціал музею сприяв уточненню сутності поняття “засоби музейної педагогіки” – це об’єкти матеріальної і духовної культури, що впливають на емоційно-вольову сферу особистості, полегшують безпосереднє та опосередковане пізнання дійсності й культурно-історичної спадщини і є невід’ємною складовою музейно-освітнього середовища. За умовами їх використання у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя історії умовно ми класифікуємо на наочно-предметні, аудіовізуальні та джерелознавчі.

У дисертаційному дослідженні аргументуються положення про доцільність і необхідність професійної підготовки майбутнього вчителя історії з використанням *музейно-освітнього середовища* педагогічного вищого навчального закладу, яке ми визначаємо як спеціально створене середовище побутування музейних предметів (безпосередньо музейне приміщення, експозиції, фонди) та навколomuзейний простір, де створені необхідні умови для максимального впливу музейних предметів на відвідувача. За основними характеристиками функціональної спрямованості порівнюється діяльність культурно-освітнього і університетського музеїв. Доведено, що музеї педагогічних вищих навчальних закладів мають переваги у професійній підготовці фахівців, насамперед, своєю педагогічною спрямованістю, комплектуванням і дослідженням фондів, схильністю до інновацій тощо.

Проаналізовані дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (І. Довжук, Т. Калугіна, Н. Нікішин, Б. Пономарьов, Б. Столяров, J. Veneš, D. Cameron та ін.) дозволяють стверджувати, що сучасна музейна педагогіка спрямована на розвиток музейної комунікації. Комунікативний підхід передбачає взаємодію трьох основних взаємопов’язаних компонентів, які забезпечують навчальний процес у музейно-

освітньому середовищі: викладач ↔ музейний предмет ↔ студент. Сучасні музеологи виділяють п'ять моделей формування музейної комунікації: пізнавальну (К. Хадсон), естетичну (Д. Осборн), знакову (Д. Ромедер), діалогову (Е. Александер, Р. Стронг), міждисциплінарну (Б. Столяров).

У дисертації акцентується увага на використанні потенціалу музейної педагогіки для професійної підготовки майбутнього вчителя історії – гносеологічного, антропологічного, аксіологічного, психотерапевтичного, виховного тощо. У цьому контексті актуальним є досвід учених М. Бурликіної, О. Караманова, Ю. Павленко, Н. Пусепліної, Б. Столярова, В. Ходецького М. Юхневич, які пов'язували використання музейної педагогіки з професійною підготовкою майбутнього вчителя.

Огляд праць філософів, музеологів, психолого-педагогічних досліджень, рекомендацій європейського співтовариства щодо викладання історії у XXI столітті та професійної підготовки майбутнього вчителя історії, дали змогу зробити висновок, що музейно-освітній ресурс є важливою складовою професійної підготовки майбутнього вчителя історії.

У *другому розділі* – **“Модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки”** – визначено зміст, критерії, показники та рівні підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки, обґрунтовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії, запровадження якої сприяє підвищенню якості професійної підготовки.

На констатувальному етапі експерименту діагностовано використання засобів музейної педагогіки у навчально-виховному процесі педагогічного вищого навчального закладу. Вивчено освітньо-кваліфікаційні характеристики, навчальні плани та навчально-методичне забезпечення підготовки майбутнього вчителя історії, особливості професійної підготовки студентів-істориків засобами музейної педагогіки. Це дозволило виявити недоліки навчально-виховного процесу з професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, зокрема: недооцінка значення музейної педагогіки в професійній підготовці майбутнього вчителя історії; зазначений процес не послідовний, не пролонгований і безсистемний; зміст навчальних дисциплін потребує підсилення їх засобами музейної педагогіки; не вироблено технології професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки.

Зазначені проблеми негативно впливають на процес професійної підготовки студентів-істориків засобами музейної педагогіки. З метою підвищення якості навчально-виховного процесу з професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки було обґрунтовано структурно-функціональну модель яка б уможливила подолання виявлених проблем. Розроблена модель підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки представлена на рис. 1. Модель складається із структурних компонентів які взаємопов'язані і націлені на кінцевий результат – підвищення якості професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки. Компонентами досліджуваної підготовки є: *мотиваційно-ціннісний* – мотивація суб'єкта до професійно-педагогічної діяльності, що визначає ставлення до педагогічної діяльності,

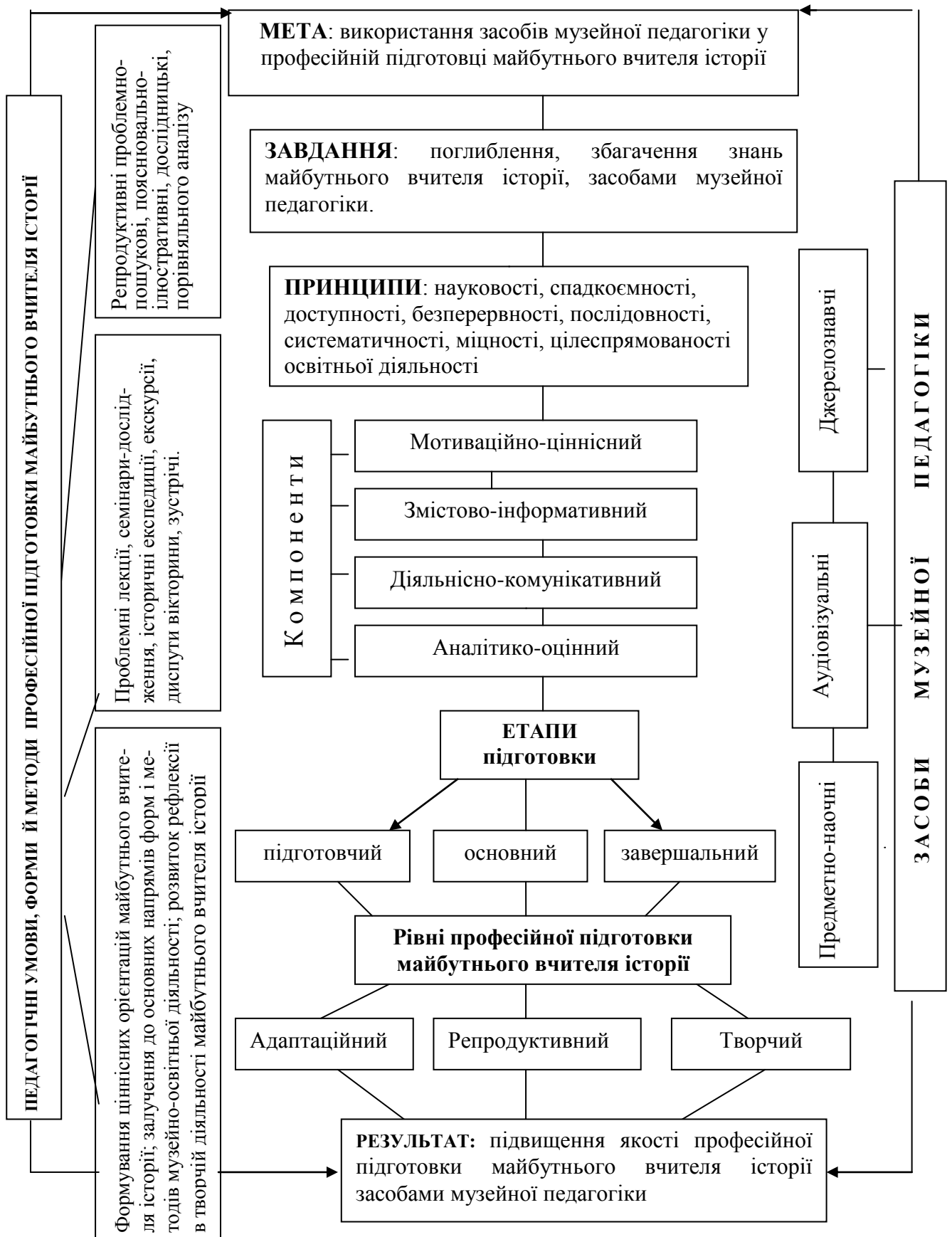

Рис. 1. Структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки

педагогічних цінностей, ініціює звернення студентів до музею і відіграє важливу роль у визначенні пріоритетних напрямків музейно-педагогічної діяльності; *змістово-інформаційний* – передбачає оволодіння студентами музейно-педагогічними знаннями (обізнаність у галузі музеєзнавства, зміст, форми, методи музейно-педагогічної діяльності, вікові та психологічні особливості сприйняття музейної інформації) та вміннями використовувати музейно-світній ресурс у майбутній професійній діяльності; передбачає поглиблення змісту існуючого базового курсу “Основи історичного музеєзнавства” за рахунок включення питань, пов’язаних із музейною педагогікою та освітньою діяльністю університетських музеїв, а також посилення музейно-педагогічної складової у фахових дисциплінах – “Методика викладання історії”, “Історія України”, “Історичне краєзнавство”, “Основи педагогічної майстерності”, “Громадянська освіта” та ін. *Діяльнісно-комунікативний* – передбачає організацію типових та нестандартних форм роботи (лекції, екскурсії, семінарські заняття, диспути, зустрічі із цікавими людьми, участь у підготовці виставок тощо) з використанням активних та інтерактивних методів. Доведено, що елементи професійної підготовки студентів засобами музейної педагогіки починають закладатися в процесі музейної комунікації. *Аналітико-оцінний* структурний компонент моделі передбачає оцінку викладачем та самооцінку (рефлексію) студентом його досягнень, сприяє впливу на формування здатності студента до самоконтролю.

Дієвість компонентів моделі забезпечується єдністю взаємодії, інтеграційного взаємозв’язку засобів музейної педагогіки (наочно-предметні, аудіовізуальні, джерелознавчі) як невід’ємної складової музейно-освітнього середовища і педагогічних умов, що сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутнього вчителя історії. До зазначених педагогічних умов відносимо: формування ціннісних орієнтацій шляхом вироблення у майбутнього вчителя ціннісного ставлення до культурно-історичної спадщини, пропаганди національно-культурних традицій, розвитку загального рівня культури, формування комплексу духовно-етичних якостей, а також певного рівня сприйняття музейного предмета, позитивного ставлення до збереження культурно-історичної спадщини; залучення студентів до основних напрямків музейної діяльності (науково-дослідної, екскурсійної, фондової, експозиційно-виставкової); участь студентів у різноманітних формах (екскурсії, проблемні лекції, семінари-дослідження, історичні експедиції, клуб цікавих зустрічей, конкурси, диспути) і методах (проблемно-пошукові, пояснювально-ілюстративні, дослідницькі, порівняльного аналізу) музейної роботи; розвиток рефлексії в творчій діяльності майбутнього вчителя історії. Визначені компоненти структурно-функціональної моделі відображають сутність професійної підготовки студентів і є результатом взаємодії їх професійної, музейно-педагогічної й особистісної складових. Аналіз цих складових дозволив обґрунтувати критерії підготовки до професійної діяльності майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки: сформованість ціннісної музейно-педагогічної спрямованості; сформованість системи музейно-педагогічних знань; сформованість професійно-значущих якостей майбутнього вчителя історії; сформованість музейно-педагогічних оцінних (діагностичних) умінь. Відповідно до цих критеріїв були

виявлені та описані три рівні підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності засобами музейної педагогіки – адаптивний, репродуктивний, творчий.

Враховуючи специфіку предмета дослідження, для вирішення поставленої проблеми дослідження ми брали за основу системний і особистісно-орієнтований підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки. Обґрунтована структурно-функціональна модель підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності засобами музейної педагогіки розглядається нами як важливий чинник підвищення якості професійної підготовки студентів засобами музейної педагогіки.

У третьому розділі – “Експериментальна перевірка дієвості структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки” – визначено мету і завдання педагогічного експерименту, описується методика впровадження структурно-функціональної моделі підготовки студентів-істориків до професійної діяльності засобами музейної педагогіки і хід експериментального дослідження, аналізуються результати експерименту, проводиться їх обробка з використанням методів математичної статистики.

У формувальному експерименті брали участь 23 викладачі і 237 студентів, з яких було сформовано експериментальні групи (загальна кількість 119 осіб) і контрольні групи (загальна кількість 118 осіб). Він був спрямований на впровадження структурно-функціональної моделі підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки. Реалізація моделі відбувалася поетапно упродовж усіх років навчання студентів. Для кожного з етапів було визначено мету, завдання, обрано форми й методи діяльності.

Перший (підготовчий) етап – етап входження і освоєння музейно-інформаційного середовища передбачав “передмузейну” підготовку, коли активізуються пізнавальні, морально-етичні, ціннісні орієнтації, формується ціннісно-зацікавлене ставлення до педагогічної спадщини регіону, позитивне ставлення до музейно-освітнього середовища, починають вивчатися дисципліни гуманітарного циклу й лекційно-семінарські заняття відбуваються в музеї. Студенти вивчають курс “Основи історичного музеєзнавства”, “Історія світових музеїв” з елементами музейної педагогіки, долучаються до основних напрямів музейної роботи.

Другий (основний) етап – етап усвідомлення й осмислення музейної інформації. До активної творчо-пошукової, соціально значущої діяльності залучалися студенти 2-4 курсів. Використовувались різні форми й методи роботи зі студентами, перш за все з метою збагачення їх професійно значущою інформацією, формування ціннісних орієнтацій. Практичні заняття проводились у музеях різного профілю. Основним джерелом знань були музейні предмети, історичні документи, допускалося вивчення документів із приватних сімейних архівів; опановувалася методика монографічного дослідження музейних предметів; здобувалися знання з екскурсоведення. Студенти брали участь у різноманітних музейно-педагогічних заходах: у підготовці й обговоренні студентських доповідей, розробці й проведенні оглядових і тематичних екскурсій, у дидактичних іграх тощо. Досвід підтвердив ефективність використання методу проєктів. Студенти-історики брали участь у

розробці, проведенні й захисті краєзнавчо-педагогічних проектів, ініціювали запровадження й виступили керівниками учнівських проектів. У цей час експерти констатували у майбутніх учителів історії підвищення мотивації до організації професійної діяльності, усвідомлення необхідності здійснення музейної роботи та оволодіння певним рівнем знань у галузі професійної діяльності, достатнім для реалізації музейно-педагогічних програм.

На третьому, завершальному етапі (5 курс) відбувалося поглиблення професійної підготовки майбутніх учителів історії засобами музейної педагогіки та вдосконалення процесу, що передбачало фіксацію і включення в рефлексію кількісно-якісних змін у професійній підготовці студентів упродовж всього навчання у педагогічному вищому навчальному закладі. Основне завдання зазначеного етапу полягало у використанні одержаних знань, виробленні вмінь, вдосконалення навичок музейної роботи для професійної діяльності майбутнього вчителя історії. Навчально-виховний процес відбувався за дотримання принципів науковості, цілеспрямованості, комплексності, системності.

До проведення формувального експерименту рівень підготовки майбутніх учителів історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки (початковий зріз) знаходився на низькому рівні: адаптивний рівень мали 71,43% студентів в експериментальній групі і 69,23% – у контрольній; репродуктивний (середній) рівень продемонстрували – 25,0 % студентів експериментальної групи і 26,92% контрольної; творчий (високий) рівень мали 3,57 % студентів в експериментальній групі і 3,85% – у контрольній.

Дослідно-експериментальна робота з професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки сприяла позитивній динаміці рівнів підготовки майбутнього вчителя історії до професійної діяльності з використанням засобів музейної педагогіки, що підтверджують зміни кількісних та якісних показників. У процесі експериментальної роботи було проведено чотири зрізи: початковий – під час констатувального експерименту, два проміжні – у формувальному експерименті і контрольний – на завершальному етапі. Результати підсумкових вимірювань дали змогу виявити динаміку професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки експериментальної і контрольної груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка зміни рівнів готовності майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки (%)

Рівні	До формувального експерименту		Після формувального експерименту	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Творчий	3,57	3,85	31,03	4,46
Репродуктивний	25,00	26,92	51,72	43,75
Адаптивний	71,43	69,23	17,74	51,79

Високий (творчий) рівень підготовки до професійної діяльності із застосуванням засобів музейної педагогіки продемонстрували 31% студентів експериментальних груп (4% студентів контрольних груп), репродуктивний рівень – 52% (у контрольних групах – 44%), адаптивний рівень – 17% (у контрольних групах – 52%). Аналіз результатів формувального експерименту підтвердив ефективність запропонованої нами моделі підготовки майбутніх учителів історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки та доцільність впровадження її в навчальний процес педагогічних вищих навчальних закладів.

Загальні результати проведеного експерименту підтверджують сформульовану гіпотезу дослідження та уможливають удосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя історії до професійно-педагогічної діяльності засобами музейної педагогіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний теоретичний науковий аналіз проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дієвість структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної. Реалізація мети та завдань дозволяють зробити такі висновки:

1. У процесі аналізу філософської, музеєзнавчої і психолого-педагогічної літератури уточнено сутність поняття “музейна педагогіка”, що визначається нами як наукова дисципліна, що інтегрує знання з музеєзнавства, педагогіки, психології, яка вивчає історію освітньої діяльності музею, вплив музейних форм комунікації на аудиторію, використовує музейно-освітнє середовище з метою розробки і впровадження нових методик, музейно-педагогічних програм у практичну діяльність. Історичний аналіз розвитку вітчизняної музейної педагогіки довів, що динаміка розвитку суспільства, відображається в музейно-освітній діяльності, тому на основі їх ретроспективного аналізу нами визначено такі етапи розвитку музейної педагогіки: *просвітницький (XVIII ст.)* – зародження музейної педагогіки, її ідей щодо навчання й виховання молодого людини; *освітньо-просвітницький (I пол. XIX ст.)* – демократизація музейної педагогіки: виникнення освітніх музеїв, поява постійних і пересувних педагогічних музеїв, початок взаємодії музеїв з професійною освітою, що відображає професійний зміст навчального процесу; *освітньо-виховний (II пол. XIX ст. – початок 20-х рр. XX ст.)* – зростання кількості музеїв; новизна у формах і видах роботи, організація виставок, у тому числі й міжнародних; зміцнення зв'язку музею та освіти; *політико-просвітницький (II пол. 20-х рр. XX ст. – 1950-і рр.)* – пов'язаний із руйнуванням дореволюційних традицій, формуванням нового ставлення влади до музеїв; змінилась освітня парадигма, внаслідок чого був утрачений престиж університетських музеїв, переважна їх більшість перестала існувати; *суспільно-політичний (60-80-і рр.)* – характеризується посиленням ролі краєзнавства, створенням системи взаємодії державних, шкільних і університетських музеїв, появою нових форм пошуково-дослідницької діяльності, новизною в змісті і методах музейної педагогіки; *комунікативний (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.)* – інтенсивний розвиток музеїв навчальних закладів; розвиток

музейної педагогіки, яка орієнтується на особистість, з використанням активних та інтерактивних форм і методів роботи.

Визначені етапи розвитку музейної педагогіки дають можливість стверджувати про диференційоване запровадження музейно-освітнього ресурсу в Україні. Узагальнюючи досвід його запровадження та спираючись на основні положення педагогічної науки, сформульовано сутність поняття “засоби музейної педагогіки”, яке включає об’єкти матеріальної і духовної культури, що впливають на емоційно-вольову сферу особистості, полегшують безпосереднє та опосередковане пізнання дійсності й культурно-історичної спадщини і є невід’ємною складовою музейно-освітнього середовища. За характером застосування у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засоби музейної педагогіки ми поділяємо на наочно-предметні, аудіовізуальні та джерелознавчі. Поняття “музейно-освітнє середовище”, яке ми трактуємо як місце побутування музейних предметів (безпосередньо музейне приміщення, експозиції, фонди) та навколomuзейний простір, де створені необхідні умови для максимального впливу музейних предметів на відвідувача.

2. На основі аналізу досвіду освітньої діяльності університетських музеїв у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, визначено особливості та специфіку діяльності музеїв навчальних закладів. Форми взаємодії музеїв педагогічних вищих навчальних закладів мають багатофункціональний, динамічний характер і трансформуються залежно від змін, що відбуваються в системі освіти, рівня пізнавальної активності студентів та інших чинників. На основі аналізу характеристики функціональної спрямованості діяльності музеїв класифіковано порівняльну таблицю культурно-освітніх і університетських музеїв, що дало нам змогу визначити переваги музейно-освітнього середовища, музейної інформації в професійній підготовці майбутнього фахівця. Встановлено, що музеї педагогічних вищих навчальних закладів, спираючись на принципи науковості, безперервності, спадкоємності, послідовності, комплексності, виконують такі педагогічні функції: інформативну, освітню, дослідницьку, виховну, що дало нам змогу систематично й цілеспрямовано залучати студентів до духовних і матеріальних скарбів вітчизняної історії; розуміння музейного предмета як важливого джерела історичних знань, носія історичної, соціальної, художньої та ін. інформації; засвоєння практичних навичок по використанню культурно-історичної спадщини в майбутній професійній діяльності.

3. У процесі дослідження доведено, що засоби музейної педагогіки у навчально-виховному процесі педагогічних вищих навчальних закладів активно не використовуються, що впливає на якість професійної підготовки майбутнього вчителя історії. За допомогою комплексу діагностичних методик (опитування, спостереження, анкетування, вивчення навчальних планів, робочих програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик) встановлено, що лише 3,6 % студентів експериментальної і 3,8% контрольної груп мали високий рівень професійної підготовки засобами музейної педагогіки. З’ясовано, що зміст навчальних дисциплін потребує їх підсилення засобами музейної педагогіки. Недостатнє використання цих засобів зумовило побудову структурно-функціональної моделі, яка б дозволила максимально їх задіяти у професійній підготовці майбутнього вчителя історії.

4. У дослідженні визначено критерії готовності майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки, що передбачають сформованість ціннісної музейно-педагогічної спрямованості; оволодіння системою музейно-педагогічних знань; розвиненість професійно-значущих якостей та музейно-педагогічних оцінних (діагностичних) умінь. Відповідно було встановлено три рівні готовності майбутнього вчителя історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки – творчий (високий), репродуктивний (середній), адаптивний (низький).

Розроблено наукові засади професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, які ґрунтуються на принципах (послідовності, спадкоємності, міцності, активності й інтерактивності), педагогічних умовах (формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя історії; залучення до основних напрямів форм і методів музейно-освітньої діяльності; розвиток рефлексії в творчій діяльності), засобів музейної педагогіки (наочно-предметні, аудіовізуальні, джерелознавчі), що являють сукупність взаємопов'язаних елементів системи, встановлено послідовність їх застосування на різних етапах підготовки майбутнього вчителя історії.

5. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено дієвість структурно-функціональної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, яку наповнюють структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістово-інформаційний, діяльнісно-комунікативний, аналітико-оцінний), педагогічні умови (формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя історії; залучення до основних напрямів форм і методів музейно-освітньої діяльності; розвиток рефлексії в творчій діяльності), засоби музейної педагогіки (наочно-предметні, аудіовізуальні, джерелознавчі). Дієвість компонентів моделі забезпечується єдністю взаємозв'язку засобів музейної педагогіки і педагогічних умов, що сприяють ефективності процесу професійної підготовки майбутнього вчителя історії й реалізується на всіх етапах зазначеної підготовки майбутнього вчителя історії. Ефективність запровадженої моделі побудована на засадах взаємодії, інтеграційного взаємозв'язку та взаємообумовленості зазначених компонентів. Запровадження структурно-функціональної моделі та перевірка її дієвості підтверджена результатами формувального експерименту. За трьома діагностичними зрізами констатовано суттєві позитивні зміни у кількісних характеристиках рівнів готовності студентів експериментальних груп до професійної діяльності засобами музейної педагогіки за всіма визначеними критеріями. Покращилась якість професійної підготовки, що виявилось в позитивних змінах у характері мотивації до навчальної, науково-дослідної діяльності, підвищився рівень успішності, зріс інтерес до досягнень національної і світової культурної спадщини тощо. Все це засвідчило ефективність і значну перевагу розробленої і перевіреної практикою структурно-функціональної моделі у порівнянні із традиційними підходами до професійної підготовки майбутнього вчителя історії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок, на наш погляд, може стати пошук нових умов ефективного функціонування і розвитку

системи професійної підготовки майбутнього вчителя історії, професійної підготовки студентів інших спеціальностей із використанням засобів музейної педагогіки та музеїв педагогічних ВНЗ, пошук нових форм і методів музейно-педагогічної діяльності для різновікової аудиторії відвідувачів музею.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Снагощенко В. В. Музейна педагогіка в професійному самовизначенні юнацтва і молоді / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Сер. Пед. науки. – Суми, 2002. – С. 439–445.
2. Снагощенко В. В. Роль педагогічно-краєзнавчого музею ВНЗ в орієнтації молоді на оволодіння професією вчителя / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Сер. Пед. науки. – Суми, 2003. – С. 279–287.
3. Снагощенко В. В. Деякі методологічні аспекти музейної педагогіки / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Сер. Пед. науки. – Суми, 2004. – С. 490–497.
4. Снагощенко В. В. Становлення і розвиток музеїв вищих педагогічних навчальних закладів у ХУІІ ст.-І-й половині ХІХ ст. / В. В. Снагощенко // Вісн. КНУКіМ.: зб. наук. пр. Сер. Пед. науки. – К., 2004. – Вип. 11. – С. 128–132.
5. Снагощенко В. В. Діяльність музеїв вищих педагогічних навчальних закладів : традиційний та інноваційний підхід / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Сер. Пед. науки. – Суми, 2005. – С. 332–339.
6. Снагощенко В. В. Використання культурно-просвітнього потенціалу музею педагогічного вищого навчального закладу у підготовці майбутніх фахівців / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. Сер. Пед. науки. – Суми, 2006. – С. 332–339.
7. Снагощенко В. В. Основні етапи розвитку освітньо-виховних функцій музею / В. В. Снагощенко // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. – К., 2006. – Вип. 31. – С. 281–284.
8. Снагощенко В. В. Концептуальний підхід к професійній підготовке студентів в условиях университетского музея / В. В. Снагощенко // Профессиональная подготовка специалиста : проблемы, перспективы, тенденции : матер. Всерос. научн.-практ. конф., (г. Курск, 2 нояб. 2006 г.). – Курск, 2006. – С. 235–240. – (Памяти профессора А. Н. Веселова).
9. Снагощенко В. В. Регіональна культурно-освітня спадщина в експозиції музею педагогічного вищого навчального закладу / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. Історія та географія. – Х., 2006. – Вип. 21–22. – С. 210–212.
10. Снагощенко В. В. Музей педагогічного вищого навчального закладу як фактор професійної підготовки майбутнього вчителя / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. Історія та географія. – Х., 2007. – Вип. 25–26. – С. 238–239.
11. Снагощенко В. В. Роль музею педагогічного вищого навчального закладу в розвитку мотивації до вчительської професії / В. В. Снагощенко // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Сер. Історія та географія. – Х., 2008. – Вип. 31. – С. 139–141.

12. Снагощенко В. В. Роль университетських музеїв в професійній підготовці майбутніх учителів: історико-педагогічний аспект / В. В. Снагощенко // Вест. історії і філософії КГУ. – Курск, 2009. – № 4. – С. 42–50.
13. Снагощенко В. В. Літературознавець і критик М. М. Пархоменко / В. В. Снагощенко // Сумська наук. історико-краєзнавчої конф. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2001. – С. 214–217.
14. Снагощенко В. В. Робота музею історії СумДПУ з використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка / В. В. Снагощенко // А. С. Макаренко і соціальна педагогіка : тези доп. пед. читань до 115-ї річниці від дня народж. А. С. Макаренка. – Суми, 2003. – С. 66–68.
15. Снагощенко В. В. Педагогічно-краєзнавчий музей як засіб формування професіоналізму майбутнього фахівця / В. В. Снагощенко // Історичне краєзнавство в навчальних закладах : історія освіти, науки, культури, церкви Сумщини : матер. п'ятої Сум. наук. історико-краєзнавчої конф. – Суми, 2003. – Ч. III. – С. 70–74.
16. Снагощенко В. В. Підготовка майбутніх спеціалістів засобами музейної педагогіки / В. В. Снагощенко // Управління освітою в регіоні : пошуки оптимальних шляхів : матер. наук.-практ. конф. – Суми, 2003. – С. 48–53.
17. Снагощенко В. В. В боях на Білостокському напрямку / В. В. Снагощенко // Матер. наук. історико-краєзнавча конф., присвяч. 60-річчю визволення України від німецько-фашистських загарбників. – Суми, 2004. – С. 38–42.
18. Снагощенко В. В. Музеї педагогічних ВНЗ у науково-освітньому процесі : історія і сучасність / В. В. Снагощенко // Матер. шостої Сум. наук. історико-краєзнавчої конф. – Суми, 2005. – С. 221–228.
19. Снагощенко В. В. Марко Степанович Майдан – Герой Радянського Союзу / В. В. Снагощенко // Герої освіти і науковці України. – К., 2005. – С. 432–433.
20. Снагощенко В. В. Розвиток музейно-педагогічних компетенцій студентів педагогічного ВНЗ / В. В. Снагощенко // Матер. наук. конф. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2007. – С. 67–68.
21. Снагощенко В. В. Університетські музеї-члени Євразійської Асоціації : минуле та сучасність / В. В. Снагощенко // Матер. наук. конф. Сум. держ. пед. ун-ту ім. А. С. Макаренка. – Суми, 2008. – С. 69–70.
22. Снагощенко В. В. Музейно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя історії в контексті інноваційних освітніх технологій / В. В. Снагощенко // Освітні інновації : філософія, психологія, педагогіка : матер. міжнар. наук.-практ. конф., (Суми, 17-18 берез. 2009 р.). – Суми, 2009. – С. 297–298.

АНОТАЦІЇ

Снагощенко В.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2010.

Дисертація присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів історії до професійної діяльності засобами музейної педагогіки. Теоретично обґрунтовано систему професійної підготовки студентів засобами музейної педагогіки. Визначено

зміст, критерії та рівні підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності засобами музейної педагогіки, обґрунтовано педагогічні умови її формування. Розроблено і охарактеризовано структурно-функціональну модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки, експериментально доведено її ефективність та доцільність застосування у навчальному процесі педагогічних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: професійна підготовка майбутнього вчителя історії, музейна педагогіка, музей педагогічного вищого навчального закладу, засоби музейної педагогіки, музейно-освітнє середовище, структурно-функціональна модель професійної підготовки майбутнього вчителя історії.

Снагощенко В.В. Профессиональная подготовка будущего учителя истории средствами музейной педагогики. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2010.

Диссертация является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы использования музейной педагогики в профессиональной подготовке будущих учителей истории.

На основании изучения теоретико-методологических, психолого-педагогических и организационно-содержательных вопросов профессиональной подготовки будущих учителей истории установлено, что музейно-образовательная среда педагогического высшего учебного заведения, использование музейной педагогики в учебном процессе является одним из действенных факторов повышения эффективности профессиональной подготовки студентов.

В результате анализа педагогической и музееведческой литературы раскрыта сущность понятия “музей педагогического высшего учебного заведения”: это учебно-воспитательное, научно-образовательное структурное подразделение педагогического вуза, которое содействует углублению знаний по специальным предметам благодаря имеющимся потенциалам (экспозиции, фонды и т.д.) в котором осуществляется целенаправленный и организованный процесс сотрудничества преподавателя и студента, происходит формирование и совершенствование специальных профессионально значимых качеств личности будущего учителя; конкретизирована сущность понятия “музейная педагогика” которое мы рассматриваем как научную дисциплину интегрирующую знания по музееведению, педагогике, психологии, изучающую историю образовательной деятельности музея, влияние музейных форм коммуникации на аудиторию, использующую музейно-образовательную среду с целью разработки и внедрения новых методик, музейно-педагогических программ в практическую деятельность; разработана периодизация отечественной музейной педагогики, обоснована характеристика исторического процесса, который сопровождал взаимодействие музея и образовательной среды. Теоретический анализ литературы и современных исследований позволил выявить аспекты педагогического потенциала музейной педагогики для профессиональной подготовки будущих учителей истории: гносеологический, антропологический, аксиологический, воспитательный, психотерапевтический и др. На основании анализа исторической,

психолого-педагогической и др. литературы определены особенности и специфика деятельности музеев педагогических высших учебных заведений, преимущества музейной среды, музейной информации в образовательном процессе. Обобщенный теоретический материал и опыт практической деятельности позволил разработать структурно-функциональную модель системы профессиональной подготовки будущего учителя истории, которая включает мотивационно-ценностный, содержательно-информативный, деятельностно-коммуникативный, аналитико-оценочный компоненты. Выделены основные этапы внедрения данной модели в практику деятельности высших учебных заведений. Установлено, что функционирование модели системы подготовки будущего учителя истории к профессиональной деятельности средствами музейной педагогики будет более успешным при выполнении определенных педагогических условий. К их числу отнесены: формирование ценностных ориентаций на расширение профессиональной деятельности средствами музейной педагогики; привлечение студентов к основным направлениям музейной деятельности, участие студентов в разнообразных формах, использование широкого спектра методов музейной работы, развитие рефлексии в творческой деятельности будущего учителя истории. Определены критерии, показатели и уровни готовности будущих учителей истории к профессиональной деятельности средствами музейной педагогики. Эффективность разработанной модели подтверждена экспериментально. Основные результаты исследования нашли применение в учебном процессе высших учебных заведений III-IV уровней аккредитации.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей истории, музейная педагогика, музей педагогического высшего учебного заведения, средства музейной педагогики, музейно-образовательная среда, музейный ресурс, структурно-функциональная модель профессиональной подготовки будущих учителей истории.

Snagoschenko V. V. History teachers'-to-be professional training by implementing museum pedagogy. – Manuscript.

The thesis is intended for getting the candidate of pedagogical sciences degree according to the specialty 13.00.04 - Theory and Methods of Vocational Training. - Kyiv state teacher training University named after Borisa Grinchenko, Kyiv, 2009.

The thesis deals with the problem of history teachers-to-be professional training in vocational activity by implementing museum pedagogy. The system of students' professional training by implementing museum pedagogy has been theoretically proved. The contents, criteria and levels of the history teachers'-to-be readiness for professional activity by implementing of museum pedagogy have been defined, as well as pedagogical conditions of its formation have been grounded. The structure functional model of history teachers'-to-be training by implementing museum pedagogy has been elaborated, as well as its effectiveness and expediency while being implemented in the learning process at higher teacher training educational establishments have been experimentally proved.

Keywords: history teachers'-to-be professional training, museum pedagogy, the museum of higher teacher training educational establishment, museum educational environment, structure-functional model of history teachers'-to-be professional training.